

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

О.А. Лозова, кандидат економічних наук

Д.Ю. Мамотенко, кандидат економічних наук

Запорізький національний технічний університет

У статті проведено аналіз сучасного стану рекреаційного комплексу України. Встановлено, що Україна має унікальні природно-кліматичні і лікувальні ресурси, що створює можливості розвитку рекреаційного комплексу. Запропоновано рекомендації для забезпечення подальшого прискорення його розвитку.

***Ключові слова:** туристична галузь, рекреаційні ресурси, рекреаційні території, ефективність, розвиток, рекреаційний комплекс.*

Постановка проблеми. Туристична галузь має велике значення для розвитку економіки та соціальної сфери в Україні і відіграє ключову роль у створенні нових робочих місць, поповненні валютних запасів держави та посиленні її престижу і значення у світі. Уся територія України характеризується виключно сприятливими умовами для проведення різних видів туристичної діяльності та наявністю різноманітних рекреаційних ресурсів для відпочинку і лікування населення. Але сучасний стан рекреаційного комплексу нестабільний: матеріально-технічна база рекреаційних підприємств, асортимент і якість послуг не відповідають світовим стандартам, а рекреаційні ресурси використовуються недостатньо ефективно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що питання розвитку рекреаційного комплексу досліджували провідні українські та зарубіжні вчені, а саме: В. Ф. Кифяк, А. П. Дурович, Н. В. Фоменко, І. М. Школа, Л. П. Дядечко, В. О. Квартальнов, Н. В. Чорненька, В. К. Киптенко, О.О. Бейдик, Т. М. Одинцова, М. П. Мальська.

Метою дослідження є визначення сучасного стану та тенденцій розвитку рекреаційного комплексу України.

Методика досліджень. Теоретичною та методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. У статті використано такі методи дослідження: узагальнення, системного підходу, аналізу.

Результати досліджень. Площа освоєних та потенційних рекреаційних територій в Україні (без радіаційно забруднених) становить 12,8 % території країни і розподіляється відносно до природних особливостей саме рекреаційних регіонів: Карпатський, Придністровський, Дніпровський, Донецько-Приазовський, Поліський, Причорноморський. При визначенні цих регіонів враховувалися наступні фактори: геополітичне положення

(розташування території, наявність трудових ресурсів, транспортних комунікацій, джерел сировини, енергії, історія розвитку території, традиції та ін.), наявністю рекреаційних ресурсів, стан туристичної інфраструктури, попит на рекреацію та туризм, туристично-рекреаційна політика регіону [1].

Завдяки географічному розташуванню Україна має великі рекреаційні ресурси, до яких належать географічні об'єкти, що використовуються чи можуть бути використані для відпочинку, туризму, лікування, оздоровлення населення. Рекреаційні ресурси є важливою складовою природного потенціалу, які певною мірою впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, на формування рекреаційних районів і центрів та їх економічну ефективність. Вони є обов'язковою умовою розвитку рекреації та потребують раціонального використання, охорони і примноження (відновлення).

Виділяють три типи рекреаційних ресурсів [2]:

- природні (клімат, земельні і водні ресурси, рельєф, печери, рослинний і тваринний світ, парки та заповідники, мальовничі пейзажі, унікальні природні об'єкти та ін.). В Україні значну частину природного рекреаційного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські), природні оздоровчі ресурси (мінеральні води та лікувальні грязі), природно-заповідні об'єкти (національні природні та регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники тощо). У рекреаційних потребах населення провідне місце належить лісовим ресурсам. Загальна площа лісового фонду України становить – 10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн га. Загалом, 15,9 % площі країни вкриті лісами. За своїм призначенням і розташуванням, лісові зони виконують, переважно, водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі функції. На території України вони розташовані дуже нерівномірно. Більше за все вони зосереджені в Поліссі та в українських Карпатах [3]. Лісові рекреаційні ресурси часто є однією з основних умов виокремлення рекреаційних ландшафтних комплексів, де важливе значення має ступінь благоустрою цих територій, їх видовий склад та лісистість;

- культурно-історичні (культурні, історичні, археологічні, архітектурні пам'ятки, етнографічні особливості території, фольклор, центри прикладного мистецтва тощо). В Україні на державному обліку перебуває близько 140 тис. пам'яток, із них майже 49,8 % – пам'ятки археології, майже 37 % – пам'ятки історії, понад 11 % – пам'ятки архітектури та містобудування, і 2 % – пам'ятки монументального мистецтва, науки і техніки, садово-паркового мистецтва. На базі комплексів пам'яток, що мають особливу культурну цінність, в Україні діє 63 історико-культурних заповідника, третина з яких отримала статус національних [4];

- соціально-економічні (економіко-географічне положення, транспортна доступність території, рівень її економічного розвитку, сучасна та перспективна територіальна організація господарства, рівень обслуговування населення, структура населення, трудові ресурси, особливості розселення, рівень розвитку транспортної мережі та ін.).

Важливим для ефективного використання рекреаційних ресурсів є наявність організаційної інфраструктури: готелі, мотелі, будинки і бази відпочинку, пансіонати, санаторії, заклади харчування, туристичні бази і комплекси, заклади для розваг, атракції, транспортні засоби та ін. Так на початок 2014 р. в Україні налічувалось 2 644 підприємств готельного господарства та аналогічних засобів розміщення, а номерний фонд налічував 69 237 номерів (табл. 1). Але в порівнянні з 2013 р. підприємств готельного типу зменшилося на 26,2 %, а номерний фонд зменшився на 22,8 %. На нашу думку на зменшення показників вплинули такі чинники, як економіко-політична та фінансова нестабільність країни.

1. Динаміка розвитку готельного господарства України за 2011 – 2014 рр.

Рік	Кількість підприємств готельного типу, од.		Кількість номерів, од.		Житлова площа усіх номерів, тис. кв. м.	
	Абсолютне значення показника, од.	Темп зростання, %	Абсолютне значення показника, од.	Темп зростання, %	Абсолютне значення показника, тис. м ²	Темп зростання, %
2011	3162	182,67	76986	96,43	1624,6	95,53
2012	3144	99,43	81441	105,79	1805,3	111,12
2013	3582	113,93	89685	110,12	1996,1	110,57
2014	2644	73,81	69237	77,2	1604,8	80,4

Джерело [5].

Найбільше підприємств готельного господарства знаходиться у Львівській, Одеській, Закарпатській, Івано-Франківській областях та м. Київ. За результатами дослідження кількість підприємств готельного господарства складатиме в 2016 р. близько 4 388 [5]. Таким чином готельний бізнес розвиватиметься й надалі, відкриваючи при цьому малі готелі та підприємства готельного типу.

Україна має унікальні природно-кліматичні і лікувальні ресурси, що створює можливості розвитку рекреаційного комплексу.

На сьогодні в Україні існує розвинена мережа санаторно-курортних та оздоровчих закладів, роль яких значно зростає у зв'язку з необхідністю оздоровлення населення. За загальноприйнятою класифікацією в Україні є всі види курортів: бальнеологічні, кліматичні, бальнеокліматичні, кліматобальнеогрязьові. За даними Державної служби статистики України динаміка розвитку санаторно-курортних та оздоровчих закладів свідчить про те, що з 2010 по 2013 роки відбувається збільшення загальної кількості оздоровчих закладів на 5,3 % (з 20 296 до 21 378) (рис. 1).

Збільшення відбулося за рахунок кількості дитячих оздоровчих таборів, яка зросла на 7% (з 17 342 до 18 549) (табл. 2). Однак у 2013 р. в порівнянні з 2010 р. зменшилася кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням на 6,5 %, санаторіїв-профілакторіїв – на 29,5 %, будинків і пансіонатів відпочинку – на 6,6 %.

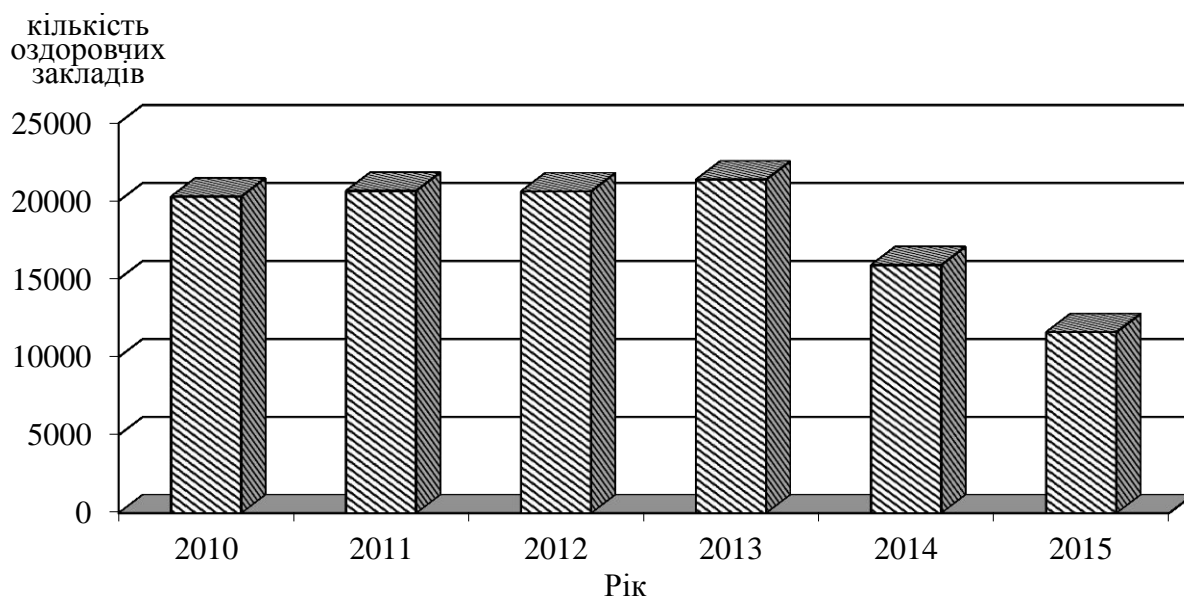

Рис. 1. Загальна кількість оздоровчих закладів за 2010 – 2015 рр. *
* складено авторами на основі [6].

Вважаємо, що на зменшення показників у 2013 р. вплинули такі чинники, як: економічна та фінансова нестабільність країни, обмежена платоспроможність населення. У зв'язку з тимчасовою окупацією території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та проведенням антитерористичної операції у Донецькій та Луганській областях загальна кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів у 2015 р. значно зменшилася. Якщо у 2013 р. в Україні діяло 21 378 санаторно-курортних та оздоровчих закладів різного типу і рівня, то на кінець 2015 р. їх кількість зменшилася на 45,7 % і складала 11 606 (рис. 1). Найбільше зменшилася кількість будинків і пансіонатів відпочинку (на 72 %). Кількість санаторіїв-профілакторіїв зменшилась на 52,1 %, дитячих оздоровчих таборів – на 47,5 %, санаторіїв та пансіонатів з лікуванням – на 35,2 %, баз та інших закладів відпочинку – на 27 % (табл. 2).

2. Динаміка розвитку санаторно-курортних та оздоровчих закладів України за 2010 – 2015 рр.

Рік	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2010	510	141	234	19	290	60	1920	217	17342	196
2011	508	141	224	19	280	59	1947	216	17703	194
2012	484	133	185	18	286	60	1925	208	17744	188
2013	477	132	165	15	271	57	1916	202	18549	191
2014	320	79	118	17	90	17	1400	157	13977	126
2015	309	78	79	12	76	15	1399	165	9743	113

Джерело [6].

Варто відмітити, що з переходом України до ринкових відносин, індустрія відпочинку та оздоровлення на базі використання рекреаційних ресурсів може стати важливою статтею доходів державного і місцевого бюджетів.

Але слід зазначити, що основні проблеми щодо ефективного використання рекреаційних ресурсів України полягають у досягненні максимально повного задоволення потреб населення у повноцінному оздоровленні та лікуванні, охороні і відновленні рекреаційних ресурсів та зростанні якості послуг у цій сфері, які на даний час перебувають у незадовільному стані.

Висновки. Таким чином Україна має потужний рекреаційний комплекс, який здатен задовольнити потреби населення в санаторно-курортному лікуванні, відпочинку та туризмі і в той же час зробити значний внесок до національного доходу на основі ефективного використання рекреаційних ресурсів.

Перспективи розвитку рекреаційного комплексу України потребують створення сприятливих умов для залучення додаткових інвестицій; модернізації матеріально-технічної бази існуючих об'єктів рекреаційного комплексу з доведенням її до рівня світових стандартів; інтенсивного розвитку туризму та індустрії відпочинку і оздоровлення в цілому; поліпшення інфраструктури існуючих установ відпочинку і рекреації; збільшення питомої ваги рекреаційної сфери у зростанні національного доходу країни.

Література

1. Богатюк І. Г. Рекреаційні зони в Україні: стан та перспективи розвитку / І.Г.Богатюк // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. Серія: Право та державне управління. – 2011. – № 4. – с. 48 – 51.
2. Екологія / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 371 с.
3. Доксіч В. Проблеми лісових ресурсів України [Електронний ресурс] / В. Доксіч // Екологія – Режим доступу: <http://ecology.unian.ua/1194415-problemi-lisovih-resursiv-ukrajini.html>
4. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні: пам'ятка / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка; уклад. О. О. Скаченко, наук. ред. Ю. М. Ключко. – К.: Вид. центр КНУКіМ, 2014. – 71 с.
5. Остапенко Я.О. Статистичний аналіз підприємств готельного господарства та прогнозування його розвитку / Я.О. Остапенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 8. – с. 1216 – 1221.
6. Державна служба статистики України: офіційний сайт. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References

1. Bohatyuk, I. G. Recreation areas in Ukraine: Status and Prospects. *Journal of the Academy of Labor and Social Relations Federation of Trade Unions of Ukraine*, 2011, no. 4, pp. 48 – 51 (in Ukrainian).
2. Doroguntsov, S., Kotsenko, K., Hvesyk, M. et al. (2005). *Environment*. Kyiv: National University of Economics, 2005. 371 p. (in Ukrainian).
3. Doksich V. Problems of Forest Resources of Ukraine. Available at <http://ecology.unian.ua/1194415-problemi-lisovih-resursiv-ukrajini.html>
4. Skachenko, O., Klyuchko, Y. (2014). *UNESCO World Heritage Sites in Ukraine monument*. Kyiv: Kyiv National University of Culture and Arts, 2014. 71 p. (in Ukrainian).
5. Ostapenko, J. Statistical analysis of the business hotel industry and forecasting its development. *Global and national economic problems Journal*, 2015, no. 8, pp. 1216 – 1221 (in Ukrainian).
6. Sanitation health and recreational facilities. *State Statistics Service of Ukraine: official website*. Available at <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Одержано 05. 05. 2016

Аннотация

Лозовая Е.А., Мамотенко Д.Ю.

Современное состояние и перспективы развития рекреационного комплекса Украины

Туристическая отрасль имеет большое значение для развития экономики и социальной сферы в Украине и играет ключевую роль в создании новых рабочих мест, пополнении валютных запасов государства и усилении ее престижа и значения в мире. Вся территория Украины характеризуется исключительно благоприятными условиями для проведения различных видов туристической деятельности и наличием разнообразных рекреационных ресурсов для отдыха и лечения населения. Но современное состояние рекреационного комплекса нестабильное: материально-техническая база рекреационных предприятий, ассортимент и качество услуг не соответствуют мировым стандартам, а рекреационные ресурсы используются недостаточно эффективно.

Целью исследования является определение современного состояния и тенденций развития рекреационного комплекса Украины.

Теоретической и методологической базой исследования стали научные труды отечественных и зарубежных ученых. В статье использованы такие методы исследования: обобщение, системного подхода, анализа.

Благодаря географическому расположению Украина имеет большие рекреационные ресурсы, к которым относятся географические объекты. Они используются или могут быть использованы для отдыха, туризма, лечения и оздоровления населения. Рекреационные ресурсы являются важной составляющей природного потенциала, которые в определенной степени влияют на территориальную организацию рекреационной деятельности, на формирование рекреационных районов и центров и их экономическую эффективность. Они являются обязательным условием развития рекреации и требуют рационального использования, охраны и приумножения (восстановления).

Выделяют три типа рекреационных ресурсов: природные (климат, земельные и водные ресурсы, рельеф, пещеры, растительный и животный мир, парки и заповедники, живописные пейзажи, уникальные природные объекты и др.); культурно-исторические (культурные, исторические, археологические, архитектурные памятники, этнографические особенности территории, фольклор, центры прикладного искусства и

т.д.); социально-экономические (экономико-географическое положение, транспортная доступность территории, уровень ее экономического развития, современная и перспективная территориальная организация хозяйства, уровень обслуживания населения, структура населения, трудовые ресурсы, особенности расселения, уровень развития транспортной сети и др.).

Украина имеет уникальные природно-климатические и лечебные ресурсы, что создает возможности развития рекреационного комплекса.

Таким образом Украина имеет мощный рекреационный комплекс, который способен удовлетворить потребности населения в санаторно-курортном лечении, отдыхе и туризме и в то же время сделать значительный вклад в национальный доход на основе эффективного использования рекреационных ресурсов.

Перспективы развития рекреационного комплекса Украины требуют создания благоприятных условий для привлечения дополнительных инвестиций; модернизации материально-технической базы существующих объектов рекреационного комплекса с доведением ее до уровня мировых стандартов; интенсивного развития туризма и индустрии отдыха и оздоровления в целом; улучшение инфраструктуры существующих учреждений отдыха и рекреации; увеличение удельного веса рекреационной сферы в росте национального дохода страны.

Ключевые слова: туристическая отрасль, рекреационные ресурсы, рекреационные территории, эффективность, развитие, рекреационный комплекс.

Annotation

Lozova E.A., Mamotenko D.Y.

The current state and prospects of development of a recreational complex of Ukraine

The tourism industry is important for the development of economy and social sphere in Ukraine and has a key role in creating new jobs, replenishment of currency reserves of the state and strengthening its prestige and importance in the world. The entire territory of Ukraine is characterized by extremely favorable conditions for different types of tourism activities and the availability of a variety of recreational resources for treatment and rest of the population. However, the current state of the recreational complex is unstable: the material and technical facilities of recreational enterprises, range and quality of services does not comply with international standards and recreational resources are used inefficiently.

The aim of the study is to determine the current state and tendencies of the recreational complex of Ukraine.

Theoretical and methodological basis of the study is scientific works of domestic and foreign scientists. In the article such methods are used: synthesis, systematic approach and analysis.

Due to its geographical location, Ukraine has great recreational resources which include geographic features. They are used or could be used for recreation, tourism, treatment, recovery of the population. Recreational resources are an important part of the natural potential which affect the territorial organization of recreational activities, the formation of the recreational areas and centers and their economic efficiency to some extent. It is a prerequisite for the development of recreation and demand management, conservation and enhancement (recovery).

There are three types of recreational resources: natural (climate, land and water resources, terrain, caves, flora and fauna, parks and nature reserves, scenic landscapes, unique natural objects and others); cultural and historical (cultural, historical, archaeological, architectural monuments, ethnographic peculiarities of the territory, folklore, arts and crafts centers, etc.); socio-economic (economic and geographical position, transport accessibility of the area, level of the economic development, modern and promising territorial organization of the economy, level of services of the population, population structure, human resources, resettlement characteristics, level of development of the transport network, etc.).

Ukraine has unique climatic and therapeutic resources which creates the possibility of the

development of the recreational complex.

Thus, Ukraine has a powerful recreational complex which is able to meet the needs of the population in the sanatorium treatment, recreation and tourism and at the same time make a significant contribution to the national income based on the effective use of recreational resources.

Prospects for the development of the recreational complex of Ukraine require the creation of favorable conditions for attracting additional investments; modernization of material and technical base of the existing facilities and recreational complex with bringing it to the level of the world standards; intensive development of tourism and recreation industry and rehabilitation as a whole; improving the infrastructure of existing recreation institutions; increase the proportion of the recreational sector in the growth of national income.

Key words: *tourism industry, recreational resources, recreational areas, efficiency, development of the recreational complex.*

УДК 631.1.027:631.11:633(477.46)

МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ В РОСЛИННИЦЬКІЙ ГАЛУЗІ

Ю.П. Мазур, кандидат економічних наук

Д.М. Соковніна, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Складність діяльності сільськогосподарських підприємств полягає не тільки в залежності від природнокліматичних умов, фінансового забезпечення але й в низькому рівні підготовки менеджменту в сучасних умовах функціонування економіки. Найбільш перспективним напрямком розвитку аграрного бізнесу, поряд із застосуванням сучасних агротехнологій, є застосування маркетингового комплексу.

Ключові слова: *сільськогосподарські підприємства, аграрний маркетинг, продукція рослинництва.*

Постановка проблеми. Значна кількість сільськогосподарських підприємств, кожне з них поставляє на ринок лише невелику частку від загального обсягу певного виду сільськогосподарської продукції, створює високу конкуренцію між товаровиробниками. Проте ефективність функціонування цих підприємств за однакових природнокліматичних умов суттєво відрізняється. Дослідження показують, що поряд із агротехнологічними чинниками значний вплив на рентабельність діяльності мають економічні важелі, серед яких маркетингові заходи є одними із найважливіших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маркетинг в сільськогосподарській діяльності значно відрізняється не тільки різноманітністю форм власності та форм господарювання, сезонністю виробництва і технологіями отримання продукту, але і вимогами до основних складових маркетинг-міксу. Проблеми ефективного аграрного